

VAN BLAAM TOT CONSILIUM ABEUNDI

Het disciplinair statuut van de student

Paul Lemmens *

INLEIDING.

1. In de voorliggende bijdrage wordt het disciplinair statuut van de universiteitsstudent beschreven, zowel wat het materieel recht als wat het formeel recht (de procedure) betreft ¹.

Gelet op de bekomen mogelijkheid van inzage in een aantal tuchtdossiers van de K.U. Leuven, zal deze studie zich concentreren op het aan deze universiteit toegepaste tuchtrecht.

Overigens dient van meet af onderstreept te worden dat het actuele bronnenmateriaal vrij schaars is. De laatste decennia zijn er inderdaad weinig gevallen geweest waarin de tuchtrechtelijke overheid zich verplicht zag tegen een student op te treden. Die toestand contrasteert scherp met het indringende toezicht dat de universitaire overheid nog tot in de jaren '60 uitoefende op het gedrag van de studenten en, vooral, de studentinnen. En zelfs het optreden van de academische overheid in die periode was op verre na niet te vergelijken met het optreden tijdens het Ancien Régime, toen de universiteit eigen rechtscolleges had, met bevoegdheid niet enkel op disciplinair vlak, maar ook op burgerlijk en strafrechtelijk vlak ².

2. Het disciplinair optreden is essentieel verbonden met elk leven in een bepaalde gemeenschap. Geen enkele gemeenschap of groep kan voortbestaan en haar doel bereiken, indien er niet een minimale orde en tucht heerst tussen haar leden. Die vaststelling brengt met zich dat er ook behoefte be-

* Docent K.U.Leuven

De auteur dankt Juffrouw L. VAN SCHOUBROECK, assistente, voor de hulp bij het verzamelen van de rechtspraak en de rechtsleer.

- (1) Voor het tuchtrecht in onderwijsverband, in het algemeen: raadpleeg o.m. LEWALLE, P., "Le droit des jeunes à l'école", *Journ. Dr. Jeunes*, 1986, afl. 2, 3-10; VERSTEGEN, R., "Rechtsbescherming in onderwijsverband", *R. W.*, 1988-89, (1209), 1217-1222, nrs. 29-39; MARTENS, P., *Les droits de l'homme: à l'école aussi?*, in *Recyclage en droit*, Fac. Univ. St. Louis, 1989, gestencilde uitg., 8-27.
- (2) Zie daarover VANDENGHOER, C., *De rectorale rechtbank van de oude Leuvense universiteit (1425-1797)*, in *Verhandelingen van de Koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten. Klasse der letteren*, CXXIV, Brussel, 1987.

staat aan een persoon of een orgaan, belast met het uitoefenen van gezag over de groep en bevoegd tot het opleggen van een bepaalde gedragslijn, onder bedreiging met sancties, waarvan de zwaarste bestaat in de uitsluiting ³.

Een onderwijsinstelling, als gestructureerde groep van lesgevers, personeelsleden en leerlingen of studenten, ontsnapt niet aan deze algemene regel.

Door de overheid opgerichte onderwijsinstellingen zijn te beschouwen als openbare diensten, waarvan de leerlingen of de studenten de gebruikers zijn. Als zodanig moeten deze laatsten zich ervan onthouden handelingen te stellen die schadelijke gevolgen hebben voor de goede werking van de dienst of die de goede naam van de instelling aantasten ⁴.

Omgekeerd heeft de overheid van een onderwijsinstelling de bevoegdheid en zelfs de plicht om voor de goede werking van de instelling te zorgen, o.m. door het nemen van tucht- of ordemaatregelen ⁵.

De disciplinaire bevoegdheid blijft echter niet beperkt tot de door de overheid opgerichte instellingen. Ook in vrije onderwijsinstellingen, hoe de rechtsverhouding tussen de instelling en de leerlingen of de studenten ook gekwalificeerd moge worden, is discipline onvermijdelijk en zijn de leerlingen of de studenten gehouden zich daaraan te onderwerpen ⁶.

Uit de aard zelf van het tuchtrecht kan dan ook afgeleid worden dat de disciplinaire bevoegdheid bestaat, zelfs bij ontbreken van een wet of een reglement ter zake ⁷.

De uitoefening van de tuchtrechtelijke bevoegdheid wordt echter aan voorwaarden onderworpen, bedoeld om willekeur te vermijden en om het recht van verdediging te waarborgen. Het wekt dan ook geen verwondering dat er, o.m. binnen de onderwijswereld, geschreven bronnen van tuchtrecht bestaan.

Aldus bepaalt artikel 60 van de wet van 28 april 1953 betreffende de inrichting van het universitair onderwijs door de Staat welke de "academi-

(3) LÉGAL, A., en BRETHER de la GRESSAYE, J., *Le pouvoir disciplinaire dans les institutions privées*, Paris, 1938, 2.

(4) Kort ged. Rb. Namur, 6 juni 1986, *Journ. Dr. Jeunes*, 1986, afl. 7, 4, met verwijzing naar du BOIS de GAUDUSSON, J., *L'usager du service public administratif*, Paris, 1974, 254 en 261.

(5) R.v.St., Pesch, nr. 26.749, 26 juni 1986; R.v.St., Van Eynde, nr. 32.054, 22 februari 1989.

(6) Kort ged. Rb. Namur, 20 maart 1987, *J.T.*, 1987, 411 en *J. Proc.*, 1987, afl. 105, 26, met noot DERMAGNE, J.M., hervormd door Liège, 23 april 1987, *J.T.*, 1987, 446, met noot VANDER STICHELE, A.

(7) Raadpleeg VERSTEGEN, R., *l.c.*, 1218, nr. 31 (*supra*, voetnoot 1).

sche straffen" zijn, wie ze kan uitspreken, met welke procedurele waarborgen ze omgeven zijn, en welke daarvan de gevolgen zijn.

In de vrije universiteiten zijn analoge bepalingen opgenomen in tuchtreglementen, door de academische overheid aangenomen. Het thans aan de K.U. Leuven van kracht zijnde tuchtreglement werd op 27 mei 1968 door de Academische Raad goedgekeurd.

I. DEONTOLOGIE EN SANCTIES.

A. DEONTOLOGIE VAN DE STUDENT.

3. De deontologie bestaat uit het geheel van de (juridisch) geconcretiseerde gedragsregels die, in een bepaalde historische context, voortvloeien uit de morele hoedanigheidsvoorwaarden welke aan elk lid van een groep of een organisatie gesteld worden ⁸.

Omwille van de onmogelijkheid om bij voorbaat voor alle concrete situaties in een concrete regel te voorzien, zijn de tuchtrechtelijke normen over het algemeen vrij vaag. Dit is o.m. het geval voor het tuchtreglement van de K.U. Leuven. Artikel 1 van dat reglement bepaalt de norm als volgt: "Van de studenten die zich te Leuven laten inschrijven, wordt verlangd dat ze zich in hun gedragingen en sociale betrekkingen, zowel binnen als buiten de universitaire gemeenschap, door eerbied voor de menselijke persoon laten leiden; dat ze geen handelingen verrichten, die onverenigbaar zijn met de hoge zending van de Universiteit in het algemeen en met de beginselen, die aan deze Universiteit ten grondslag liggen in het bijzonder".

Zoals in de geciteerde bepaling tot uitdrukking wordt gebracht, heeft de deontologie betrekking op gedragingen "zowel binnen als buiten de universitaire gemeenschap". Voor een nader bekijken van de deontologische regels past het dan ook een onderscheid te maken tussen die twee levenssferen. Voor elk van hen worden hierna een aantal feiten vermeld, welke tot een ingrijpen van de tuchtrechtelijke overheden van enkele universiteiten geleid hebben.

1. *Universitaire levenssfeer.*

4. Uit de tuchtrechtspraak blijkt dat van de studenten verwacht wordt dat zij zich in de collegezalen e.d. op een behoorlijke wijze gedragen. Het instampen van deuren en het verschijnen in dronken toestand werden als wangedrag beschouwd ⁹.

(8) Raadpleeg GEENS, K., *Het vrij beroep*, proefschrift K.U. Leuven, 1986, 390, nr. 543, en 394, nr. 548, A.

(9) Besl. Tuchtcommissie K.U. Leuven, 11 december 1978.

Het met geweld binnendringen in collegezalen, met de bedoeling het verloop van de colleges te storen, en het bezetten van lokalen van het Rectoraat, werden met de zwaarste sanctie bestraft ¹⁰.

Voor het didactisch en ander materiaal van de universiteit dient de nodige eerbied te worden opgebracht. Aldus werden tuchtsancties uitgesproken tegen studenten die de materiële middelen van de universiteit en de universitaire lokalen misbruikten om tot geweld aansprekende publicaties uit te geven ¹¹, of die de gebruiksvoorschriften van de universitaire computersystemen overtraden ¹².

Vanzelfsprekend is het in strijd met de deontologie om diefstal te plegen ten nadele van de universiteit ¹³ of om universitair meubilair opzettelijk te beschadigen ¹⁴.

Benadeling van mede-studenten is evenzeer storend voor de goede werking van een universiteit. Tuchtsancties werden dan ook opgelegd aan studenten die een poging hadden ondernomen tot oplichting bij de uitgave van syllabi e.d. ¹⁵, die mede-studenten bestolen hadden ¹⁶, of die in de omgeving van studentenhuzen brand gesticht hadden ¹⁷.

Op klacht van de ouders van een meisjesstudente werd eveneens opgetreden tegen een aantal studenten die een foto van dat meisje, in monokini, ontvreemd hadden, en onder vorm van een kalendertje vermenigvuldigd en verspreid hadden ¹⁸.

Ten slotte dient vermeld te worden dat fraude bij examens, benevens de toepassing van een in het examenreglement bepaalde sanctie, ook aanleiding kan geven tot het opleggen van een tuchtsanctie ¹⁹.

In al de hiervóór genoemde gevallen ging het om relatief recente toepassingen van het betrokken tuchtreglement. Het gedrag dat rechtstreeks met de universiteit en met mede-studenten te maken heeft, blijkt dus nog steeds aan bepaalde normen te zijn onderworpen.

(10) Besl. Academieraad R.U.G., 28 maart 1969. Het beroep tegen deze beslissing werd verworpen door R.v.St., W., nr. 14.865, 5 juli 1971.

(11) Besl. R.U.G., 26 april 1973.

(12) Besl. Vice-Rector K.U. Leuven, 30 januari 1980; Besl. Voorz. Studentenaangelegenheden K.U. Leuven, 23 juni 1986.

(13) Besl. Tuchtcommissie K.U. Leuven, 14 november 1980.

(14) Besl. R.U.G., 23 december 1966; Besl. R.U.G., 17 februari 1967.

(15) Besl. Tuchtcommissie K.U. Leuven, 10 januari 1983.

(16) Besl. R.U.G., 23 maart 1965.

(17) Besl. Tuchtcommissie V.U.B., 27 september 1983.

(18) Besl. Tuchtcommissie K.U. Leuven, 17 mei 1982.

(19) Besl. Voorz. Studentenaangelegenheden K.U. Leuven, 17 september 1987.

Dit betekent natuurlijk niet dat er op dit vlak geen evolutie zou zijn. Een vluchtig onderzoek van dossiers van vóór de helft van deze eeuw leert bijvoorbeeld dat de universitaire overheid destijds zeer streng optrad tegen studenten die zich schuldig maakten aan absenteïsme tijdens de colleges. Die houding kan thans nog leiden tot puntenverlies voor werkcolleges, practica of seminaries, doch lijkt voor een tuchtrechtelijke sanctie niet meer in aanmerking te komen.

2. *Persoonlijke levenssfeer.*

5. Tot in de jaren '60 keek de overheid van de K.U. Leuven ten zeerste toe op het stipte naleven van de regels van de katholieke moraal. Het "Algemeen Reglement" ²⁰ bepaalde immers dat alle studenten de katholieke godsdienst moesten belijden en de plichten ervan moesten vervullen (art. 19).

Die algemene verplichting werd geconcretiseerd in een aantal bepalingen die een rechtstreekse inmenging in de persoonlijke levenssfeer van de studenten vormden. Zo werden de studenten verplicht de door de universiteit georganiseerde "geestelijke voordrachten" bij te wonen (art. 20). Het huren van een bepaald "kot" kon door de "Onderrector" verboden worden (art. 21). Studenten die in een universitair "college" of pedagogie verbleven, dienden de daarop toepasselijke verordeningen na te leven (art. 22); die verordeningen bevatten o.m. bepalingen i.v.m. het uur van binnenkomst's avonds. Het deelnemen aan verenigingen, feesten en betogingen was aan een voorafgaande toelating onderworpen (art. 23). Het schouwburgbezoek was verboden (art. 24). Ten slotte was het volstrekt verboden een huis binnen te gaan, dat geen onbesproken faam zou genieten (art. 25).

Overtredingen van die bepalingen, en van de daarmee verband houdende regels, werden zwaar bestraft. Uit de lange lijst van gevallen wordt, bij wijze van voorbeeld, vermeld dat de Vice-Rector op 28 maart 1933 tegen één student de wegzending tot Pasen uitsprak, "pour être entré au Café S. Georges", en tegen een andere student het *consilium abeundi* "pour avoir introduit une servante dans son quartier et y être resté avec elle de 4 à 6¹/₂ du matin".

Meisjesstudenten werden in die periode bijzonder in de gaten gehouden. Op 17 mei 1938 herinnerde de Vice-Rector er in een rondschrijven aan "dat het (de Juffrouwen-Studenten) niet toegelaten is met Studenten binnen of buiten de stad te wandelen". Op 18 mei 1947 legde de Vice-Rector de collectieve sanctie van acht dagen uitsluiting op aan acht meisjes die te lang op de Vlierbeekfeesten waren gebleven en pas te 2 uur 's nachts in de pe-

(20) De aangehaalde bepalingen betreffen, bij wijze van voorbeeld, de versie van 1938.

dagogie waren toegekomen ; de Vice-Rector droeg er nochtans zorg voor om in zijn schrijven aan de ouders de ernst van de feiten te relativeren en te benadrukken dat "er (...) hoegenaamd geen sprake (was) van grove feiten, die om zo te zeggen, de eer zouden nemen". Een jaar later werden de meisjes door de Vice-Rector en de oversten van de pedagogieën nogmaals herinnerd aan het reglement voor de meisjesstudenten ; uit het rondschrjven blijkt o.m. dat zij alleen toegelaten avondvergaderingen mochten bijwonen, en dat niet-toegelaten "gemengde vergaderingen en vooral dansavonden" streng verboden waren ²¹.

Het lijkt thans moeilijk denkbaar dat studenten omwille van feiten uit hun privé-leven, waardoor de universiteit niet geschaad wordt, door de academische overheid bestraft zouden worden. Helemaal zeker is dat echter niet. Het moge in dit verband volstaan eraan te herinneren dat de collegeroosters onder de hoofding "Belangrijke mededelingen" nog steeds een punt 3 bevatten, luidend als volgt : "Het reglement van de universiteit staat niet toe dat studenten op hun kamer bezoek ontvangen van collega's van het andere geslacht" ²².

6. Het voorgaande neemt geenszins weg dat de academische overheid nog steeds disciplinair optreedt tegen studenten die, zelfs door gedragingen buiten de universiteit, de goede naam daarvan in het gedrang brengen.

In die zin moet de tuchtsanctie begrepen worden, welke de academische overheid van de K.U. Leuven oplegde aan een student die meegewerkt had aan examenfraude in een andere universitaire instelling. De tuchtrechtelijke beslissing overweegt daarbij uitdrukkelijk dat de betrokkene aldus "gehandeld heeft tegen de beginselen die aan deze Universiteit (de K.U. Leuven) ten grondslag liggen en (dat hij) hierdoor de faam van deze Universiteit heeft geschaad" ²³.

B. SANCTIES.

7. Het arsenaal van tuchtsancties is tamelijk uitgebreid. Artikel 3 van het tuchtreglement van de K.U. Leuven noemt de volgende academische sancties :

(21) Rondschrjven van het Universitair Centrum voor meisjes-studenten, 24 februari 1948.

(22) De genoemde bepaling van het reglement werd blijkbaar nog in 1982 ingeroepen door de directeur van een universitair studententehuis. Het annulatieberoep dat de betrokken student naar aanleiding van de daaruit ontstane moeilijkheden instelde, werd verworpen op grond dat het geschil "klaarblijkend niet behoort tot die waarvan de beslechting door de wetgever in de rechtsprekende bevoegdheid van de Raad van State is gelegd" (R.v.St., D.C., nr. 23.158, 26 april 1983).

(23) Besl. Voorz. Studentenaangelegenheden K.U. Leuven, 25 maart 1988.

- " a. de blaam ;
- b. de ontzegging van het recht om één of meer colleges en practica te volgen ;
- c. de tijdelijke wegzending ;
- d. de weigering, bij wijze van tuchtmaatregel, van de toestemming om zich te laten inschrijven ;
- e. de definitieve uitsluiting of het *consilium abeundi* ²⁴."

Bij deze opsomming passen een aantal bedenkingen.

In de eerste plaats is in het reglement geen sprake van ordemaatregelen. Daartoe horen o.m. de bewarende, voorbereidende maatregelen in het kader van een eigenlijke tuchtprocedure ²⁵. Het ontbreken van een uitdrukkelijke bepaling ter zake doet evenwel geen afbreuk aan de verplichting voor de academische overheid om te zorgen voor de goede werking van de universiteit, dewelke de bevoegdheid impliceert om de nodige ordemaatregelen te bevelen ²⁶.

De overheid mag echter niet onder het mom van een ordemaatregel een verkapte tuchtmaatregel bevelen ²⁷.

De tuchtrechtelijke overheid voelt soms de nood om een "voorwaardelijke" sanctie op te leggen, d.i. een sanctie waarvan de tenuitvoerlegging opgeschort wordt mits de betrokkene aan bepaalde voorwaarden voldoet. Aldus werd aan studenten die wel lichtzinnig, doch zonder kwaad opzet opgetreden waren, een voorwaardelijke sanctie opgelegd, welke effectief zou worden "indien nog enig verder misbruik in verband met de zaak gepleegd zou worden" ²⁸.

De tuchtrechtelijke overheid kan natuurlijk ook tot het besluit komen dat, gelet op de omstandigheden van de zaak, aan de student in het geheel geen sanctie opgelegd moet worden. Indien het gedrag van de student niet-temin ongewenst is gebleken, kan een vaderlijke vermaning aangewezen zijn ²⁹.

(24) Vroeger werd het onderscheid gemaakt tussen het "*consilium abeundi*" (of eenvoudige wegzending voor onbepaalde tijd) en de uitsluiting (of volstreckte en onherroepelijke wegzending). Dat onderscheid is blijkbaar verdwenen.

(25) Een typische ordemaatregel in een onderwijsinstelling zou de uitsluiting voor een beperkte duur zijn, tot aan een beslissing over een tuchtvordering. Zie R.v.St., Feremans, nr. 19.984, 18 december 1979; zie ook R.v.St., Schoutteet, nr. 29.514, 8 maart 1988.

(26) Zie *supra*, nr. 2, in het bijzonder het in voetnoot 5 genoemde arrest van de Raad van State van 26 juni 1986 (Pesch, nr. 26.749).

(27) LEMMENS, P., en D'HOOGHE, D., *Het recht van verdediging in tuchtzaken*, Antwerpen, 1989, 29-30, nr. 40.

Voor een andere vorm van een (onwettige) verkapte tuchtmaatregel: zie Kort ged. Rb. Mons, 1 december 1989, *Journ. Dr. Jeunes*, 1989, nr. 10, p. 24.

(28) Besl. Tuchtcommissie K.U. Leuven, 17 mei 1982.

(29) Op 27 maart 1980 moest de Vice-Rector van de K.U. Leuven kennis nemen van feiten in het kader van een studentengrap (verzending van een fictief schrijven i.v.m. de examens

Gaat het om ernstige tekortkomingen, dan kan aan de student tijdelijk of definitief het recht ontzegd worden om onderwijs aan de betrokken universiteit te volgen. In de rechtspraak zijn soortgelijke maatregelen t.a.v. leerlingen van middelbare scholen of studenten van instituten voor hoger onderwijs aangevochten op grond o.m. dat zij op zichzelf strijdig zouden zijn met het recht op onderwijs, gewaarborgd bij artikel 2 van het 1ste Protocol bij het Europees Verdrag over de rechten van de mens en thans ook bij artikel 17, § 3, van de Grondwet. Die bezwaren werden terecht als ongegrond afgewezen ³⁰.

Uit de aard zelf van het recht op onderwijs volgt immers dat dit recht een bepaalde reglementering vereist ³¹.

II. PROCEDURE.

A. BEVOEGDE ORGANEN.

8. De aanwijzing van het bevoegde tuchtorgaan gebeurt, blijkens artikel 60 van de wet van 28 april 1953 en de universitaire reglementen, in functie van de sanctie welke overwogen wordt.

Artikel 5 van het tuchtreglement van de K.U. Leuven bevat, kort samengevat, de volgende regeling. De blaam wordt uitgesproken door de Voorzitter Studentenaangelegenheden. De ontzegging van het recht om één of meer colleges en practica te volgen en de tijdelijke wegzending worden eveneens uitgesproken door de Voorzitter Studentenaangelegenheden, desgevallend op advies van de tuchtcommissie; tegen de beslissing van de Voorzitter staat beroep bij het Bureau van de Academische Raad open. De weigering van de toestemming om zich te laten inschrijven en de definitieve uitsluiting ten slotte worden door de Academische Raad uitgesproken, op verslag van de Voorzitter Studentenaangelegenheden, welke desgevallend het advies van de tuchtcommissie heeft ingewonnen.

De samenstelling van de genoemde tuchtcommissie wordt bij artikel 4 van het tuchtreglement geregeld. Zij bestaat uit de Voorzitter Studentenaangelegenheden, de decaan van de faculteit (of zijn vertegenwoordiger), een door de decaan aangeduide hoogleraar van dezelfde faculteit, de praeses van de betrokken faculteitskring en de verantwoordelijke van het studiejaar

aan een mede-student, op vervalst briefpapier van de faculteit). Aan de klager meldde de Vice-Rector dat hij de betrokken student "na de bolwassing en de betuiging van zijn spijt" had laten gaan.

(30) R.v.St., 20 mei 1987 (Armanouss, nr. 27.973), *Rev. Rég. Dr.*, 1987, 424, met verslag eerste Aud. CHARLIER, P.; Kort ged. Rb. Namur, 3 januari 1986, *Jur. Liège*, 1986, 342, met noot NOIRET, C.; Kort ged. Rb. Liège, 8 juni 1988, *Rev. Liège*, 1988, 1249. Zie ook VERSTEGEN, R., *l.c.*, 1221, nr. 39 (*supra*, voetnoot 1).

(31) Raadpleeg E.H.R.M., Belgische taalzaak, 23 juli 1968, *Publ. Cour.A.*, vol. 6, 32, § 5; E.H.R.M., Campbell en Cosans, 25 februari 1982, *Publ. Cour.A.*, vol. 48, 19, § 41.

waartoe de student behoort. Deze commissie treedt op als de student erom verzoekt. Is dit het geval, en gaat het om een sanctie waarvoor de Voorzitter Studentenaangelegenheden bevoegd is, dan blijkt de beslissing zelf in de praktijk door de commissie genomen te worden ³².

B. ONPARTIJDIGHEID.

9. In tuchtprocedures geldt het adagium "Justice should not only be done, but should also be seen to be done". Dit impliceert dat de procedure niet mag aangetast zijn door de schijn van een gebrek aan objectiviteit ³³. Dit vereiste kan, op het vlak van de structurele onpartijdigheid van een tuchtcollege, problemen stellen indien in dat college personen zitting hebben die voordien, in een andere hoedanigheid, bij de tuchtzaak betrokken zijn geweest.

Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn met een beroepsinstantie, waarin een of meer leden zitting hebben die reeds in eerste aanleg aan de berechting van de tuchtrechtelijk vervolgte persoon hebben deelgenomen ³⁴.

De toepassing van het tuchtreglement van de K.U. Leuven zou tot een dergelijke situatie kunnen leiden, in de mate dat tegen bepaalde beslissingen van de Voorzitter Studentenaangelegenheden beroep ingesteld kan worden bij het Bureau van de Academische Raad, waarvan de Voorzitter zelf lid is (art. 5, b).

Een ander geval is dat waarin de functies van voorafgaand onderzoek en beslissing ten gronde in hoofde van een of meer leden van het college verenigd worden. Volgens een bepaalde rechtspraak van de Raad van State zou zulke cumulatie van functies strijdig zijn met het beginsel van de onpartijdigheid, minstens indien de betrokken leden aan het college een bepaalde tuchtsanctie voorstellen ³⁵.

De toepassing van het tuchtreglement van de K.U. Leuven zou ook tot zulke situatie kunnen leiden, in de mate dat de Voorzitter Studentenaangelegenheden, wanneer een zware sanctie overwogen wordt, over de zaak verslag uitbrengt bij de Academische Raad, die dan de beslissing moet nemen (art. 5, c). De Voorzitter is immers zelf ook lid van de Academische Raad.

(32) Zo'n beslissing, hoewel niet genomen door het reglementair bevoegde orgaan, lijkt niet onwettig, indien vastgesteld kan worden dat zij met eenparigheid genomen is, d.w.z. mede met de goedkeuring van de Voorzitter Studentenaangelegenheden.

(33) R.v.St., Jacquart, nr. 28.448, 15 september 1987; zie ook R.v.St., 28 januari 1986 (Thys, nr. 26.116), met noot LAGASSE, D., J.T., 1989, 307.

(34) In een reeds ouder arrest zag de Raad van State in zulke situatie echter geen problemen. Zie R.v.St., Bonhomme, nr. 20.812, 16 december 1980.

(35) R.v.St., 7 september 1988 (Loupard, nr. 30.625), J.T., 1988, 568. Zie evenwel ook de rechtspraak in andere zin, geciteerd door LEMMENS, P., en D'HOOOGHE, D., o.c., 34-35, nr. 47 (*supra*, voetnoot 27).

Zolang de rechtspraak ter zake niet geheel duidelijk is, lijkt het - op zijn minst - voorzichtig dat de Voorzitter zich in het eerste geval onthoudt van elke deelneming aan de behandeling van de zaak in hoger beroep, en dat hij zich in het tweede geval onthoudt van deelneming aan de eigenlijke beraadslaging van het tuchtcollege.

C. RECHT VAN VERDEDIGING.

10. In tuchtzaken geldt het algemeen rechtsbeginsel dat de overheid aan degene tegen wie een tuchtprocedure is ingezet, effectief de gelegenheid moet geven om zich ten aanzien van de tegen hem ingebrachte beschuldigingen te verdedigen ³⁶.

De aldus gegeven mogelijkheid moet de kans op een nuttig verweer bieden, wat veronderstelt, niet enkel dat de student over de hem ten laste gelegde feiten wordt ingelicht, maar ook dat hij in staat wordt gesteld de bewijzen ervan te bespreken ³⁷.

Opgemerkt moet worden dat het algemeen rechtsbeginsel betreffende het recht van verdediging niet van toepassing is in de gevallen waarin slechts ordemaatregelen genomen worden ³⁸; dit neemt niet weg dat in die gevallen bepaalde procedurele waarborgen toch voorhanden moeten zijn, krachtens de algemene beginselen van behoorlijk bestuur ³⁹.

De eerbiediging van het recht van verdediging vereist in de regel dat de student, alvorens tegen hem een tuchtsanctie wordt uitgesproken, door de tuchtrechtelijke overheid (of een afgevaardigde) gehoord wordt ⁴⁰.

In bepaalde omstandigheden zou de overheid daarvan wettig kunnen afzien, bijvoorbeeld als zij van de student reeds zoveel informatie ontvangen heeft dat zijn verhoor niet meer zinvol is ⁴¹, of indien de student vrijwillig en ondubbelzinnig elk contact met de academische overheid weigert ⁴².

Artikel 6 van het tuchtreglement van de K.U. Leuven bepaalt evenwel dat de student in elk geval gehoord moet worden en de gelegenheid moet krijgen zich te verdedigen ⁴³.

(36) In verband met tuchtprocedures tegen studenten: zie o.m. R.v.St., W., nr. 14.865, 5 juli 1971; R.v.St., Feremans, nr. 19.984, 18 december 1979.

(37) R.v.St., Rochet, nr. 18.207, 1 april 1977; R.v.St., Van Eynde, nr. 32.054, 22 februari 1989.

(38) R.v.St., Feremans, nr. 19.984, 18 december 1979; R.v.St., Schoutteet, nr. 29.514, 8 maart 1988.

(39) LEMMENS, P., en D'HOOGE, D., o.c., 30, nr. 41 (*supra*, voetnoot 27).

(40) R.v.St., De Laet, nr. 15.038, 2 december 1971; R.v.St., Feremans, nr. 19.984, 18 december 1979; R.v.St., Brahim, nr. 24.930, 19 december 1984.

(41) R.v.St., Pesch, nr. 26.749, 26 juni 1986.

(42) Vgl. Kort ged. Rb. Tournai, 27 april 1989, *Journ. Dr. Jeunes*, 1989, afl. 7, p. 32.

(43) Ook artikel 60 van de wet van 28 april 1953 bepaalt dat een academische straf slechts uitgesproken kan worden "nadat de student vooraf werd opgeroepen of gehoord".

Wordt de student opgeroepen om op een bepaalde dag te verschijnen, dan moet hij daaraan in beginsel gevolg geven. Het bewuste verzuim om te verschijnen heeft tot gevolg dat hij achteraf geen schending van het recht van verdediging kan aanvoeren, althans niet in de mate dat zulke schending met het niet-verschijnen verband houdt of daaruit is voortgevloeid ⁴⁴.

De gelegenheid tot een nuttige verdediging impliceert verder dat aan de betrokken student de tijd en de faciliteiten gegeven worden, welke voor zijn verdediging nodig zijn. Zulks houdt o.m. in dat hem een redelijke termijn gelaten wordt tussen de oproeping en de dag van het verhoor, en dat hij inzage kan nemen in de stukken waarop de tegen hem ingebrachte beschuldiging berust ⁴⁵.

Hoewel niet vereist, zal het verhoor voor een academische overheid waarschijnlijk steeds mondeling zijn. Krachtens een algemeen beginsel mag de tuchtrechtelijk vervolgte persoon zich bij een verhoor steeds door een advocaat laten bijstaan ⁴⁶.

Artikel 6 van het tuchtreglement van de K.U. Leuven bepaalt bovendien dat de student zich door "een persoon naar keuze" mag laten bijstaan, hetgeen hem de mogelijkheid biedt ook op een andere persoon dan een advocaat een beroep te doen. In de praktijk echter blijken de opgeroepen studenten er de voorkeur aan te geven alléén te verschijnen, vermoedelijk om de afmetingen van het incident zo beperkt mogelijk te houden.

In de regel wordt van het verhoor geen proces-verbaal opgemaakt. Van die regel blijkt nochtans afgeweken te worden in ingewikkelde gevallen, waar de verklaringen van de betrokkene van belang zijn voor een precies inzicht in de omstandigheden van de zaak ⁴⁷.

Ten slotte is, bij ontstentenis van een uitdrukkelijke bepaling ⁴⁸, geen formele motivering van de beslissing vereist. Aan de K.U. Leuven bestaat nochtans het gebruik om de tuchtrechtelijke beslissingen met redenen te omkleden.

(44) R.v.St., W., nr. 14.865, 5 juli 1971.

(45) R.v.St., Rochet, nr. 18.207, 1 april 1977; R.v.St., Brahim, nr. 24.930, 19 december 1984.

(46) Zie in het algemeen R.v.St., 17 februari 1988 (Leenders, nr. 29.357), J.T., 1988, 268.

(47) Over het nut van een proces-verbaal: zie LEMMENS, P., en D'HOOOGHE, D., o.c., 46, nr. 63 (*supra*, voetnoot 27).

(48) Voor de rijksuniversiteiten: zie art. 60 Wet 28 april 1953.

D. BESLOTENHEID.

11. In tuchtprocedures voor een bestuurlijk orgaan is de geheimhouding de regel ⁴⁹.

Dit beginsel geeft aan de tuchtprocedure het kenmerk van wat als een "familiale rechtspraak" omschreven werd ⁵⁰.

De tuchtprocedure voor de academische tuchtverheid, inzonderheid van de K.U. Leuven, beantwoordt ten volle aan dat kenmerk. Het "familiaal" karakter wordt trouwens nog versterkt doordat de disciplinaire beslissing aan de ouders van de student ter kennis gebracht wordt ⁵¹.

De beslotenheid van de tuchtprocedure brengt verder met zich dat buitenstaanders niet aanwezig kunnen zijn bij de behandeling van de zaak. Dit geldt met name ook voor de eventuele klager ⁵².

De beslotenheid lijkt anderzijds niet zover te gaan dat er een beletsel zou zijn om de disciplinaire beslissing mede te delen aan de rechtstreeks belanghebbenden, zoals de Rector, de decaan en zelfs de klager.

E. RECHTSMIDDELEN.

12. In sommige gevallen voorziet het tuchtreglement in de mogelijkheid om tegen een disciplinaire beslissing een rechtsmiddel aan te wenden, zodat de zaak gebracht wordt voor een hogere academische overheid. Aldus bepaalt artikel 5, b, van het tuchtreglement van de K.U. Leuven dat de sancties van ontzegging van het recht om één of meer colleges en practica te volgen en de tijdelijke wegzending, uitgesproken door de Voorzitter Studentenaangelegenheden, het voorwerp kunnen uitmaken van een beroep bij het Bureau van de Academische Raad ⁵³.

Het bestaan van zulke mogelijkheid van intern beroep heeft gevolgen voor de eventuele vordering die de student, ter bestrijding van de sanctie, bij de rechter zou instellen. Het nalaten gebruik te maken van een geor-

(49) Zie LEMMENS, P., en D'HOOOGHE, D., *o.c.*, 48, nr. 66, met verwijzingen (*supra*, voetnoot 27).

(50) DELEBECQUE, H., *Concl. Adv. Gen. bij Cass.* 2 augustus 1847, *Pas.*, 1848, I, (312), 315; *Cass.* 12 maart 1883, *Pas.*, 1883, I, 64; *Cass.* 8 mei 1922, *Pas.*, 1922, I, 275.

(51) Vroeger was dit de gelegenheid voor de ouders om hun instemming met een opgelegde sanctie te betuigen. Thans lijken ouderlijke reacties niet meer voor te komen.

(52) Zie nochtans de behandeling van de zaak die geleid heeft tot de beslissing van de Tuchtcommissie K.U. Leuven van 17 mei 1982, waarop een benadeelde studente en haar ouders, die een klacht hadden ingediend, aanwezig waren.

(53) Zie *supra*, nr. 9. Van die mogelijkheid lijkt tot dusver nog geen gebruik te zijn gemaakt.

ganiseerd beroep leidt immers tot de onontvankelijkheid van zulke vordering ⁵⁴.

III. BEROEP BIJ EEN RECHTER.

13. Na afloop van de tuchtprocedure binnen de universiteit kan de gestrafte student de disciplinaire sanctie aanvechten bij de rechter. In dit verband dient een onderscheid gemaakt te worden tussen het beroep bij een rechter die zich, in de mate dat dit geoorloofd is, over de grond van de zaak uitspreekt, en de vordering die strekt tot het bekomen van een maatregel bij voorraad, ten deze de schorsing van de genomen beslissing.

A. BEROEP TEN GRONDE.

1. Bevoegde rechter.

14. Het lijkt geen twijfel dat tuchtrechtelijke beslissingen, genomen door de academische overheid van een door het Rijk (thans de Gemeenschap) ingerichte universiteit, aangevochten kunnen worden bij wege van een annulatieberoep bij de Raad van State ⁵⁵.

De vraag is of de Raad van State ook bevoegd is ten aanzien van disciplinaire beslissingen van vrije universiteiten, dan wel of de gewone rechter - ten deze de rechtbank van eerste aanleg - daarvoor bevoegd is. In drie arresten van 1972 heeft de Raad van State zich onbevoegd verklaard, op grond dat een vrije universiteit, niettegenstaande haar doel van algemeen belang, geen administratieve overheid is ⁵⁶.

Meer recente arresten, weliswaar gewezen in niet-tuchtrechtelijke gelegenheden, doen echter blijken van een ommekeer in de rechtspraak.

Die ommekeer is ingezet met het arrest Scheuermann van 27 juli 1979. In die zaak ging het om een beroep tegen een beslissing van de academische overheid van het L.U.C., i.v.m. de bevordering van een hoogleraar. De Raad van State verklaarde zich bevoegd, na vastgesteld te hebben dat de bestreden beslissing genomen was door een administratieve overheid, in de zin van artikel 14 van de wetten op de Raad van State. De hoedanigheid van administratieve overheid hing volgens de Raad niet af van de juridische vorm waarin de betrokken rechtspersoon was gegoten (rechtspersoon van

(54) Raadpleeg R.v.St., 24 juni 1986 (De Cree, nr. 26.712), *T.B.P.*, 1987, 407. Het geschil betrof de beslissing van een examencommissie van de K.U. Leuven. Zie vooral overweging 2.2.1.

(55) Voor een toepassingsgeval: zie R.v.St., W., nr. 14.865, 5 juli 1971.

(56) R.v.St., 1 juni 1972, *Arr. R.v.St.*, 1972, Fuss, nr. 15.326, Wattier, nr. 15.327, en Nejszaten, nr. 15.328 en *Rec. J. Dr. Adm.*, 1972, 269, met verslag eerste Aud. VANDER STICHELE, A. De drie zaken hadden betrekking op tuchtsancties uitgesproken door de academische overheid van de U.L.B.

publiekrecht dan wel van privaatrecht), maar wel van het doel dat met diens activiteiten werd nagestreefd en van het openbaar gezag dat hem eventueel was toegekend, waardoor hij in het rechtsverkeer eenzijdig aan anderen bindende verplichtingen kon opleggen. Voor universiteiten was, althans in zekere mate, aan beide voorwaarden voldaan: hun doel werd door de wetgever als een zaak van algemeen belang beschouwd, terwijl ze openbaar gezag uitoefenden "in de mate dat zij op grond van een door de wetgever gegeven habilitatie de wettelijke diploma's uitreiken die voor iedereen bindend een bekwaamheid vaststellen waaraan, in het algemeen belang en met uitsluiting van niet-gediplomeerden, de bevoegdheid verbonden is bepaalde beroepen uit te oefenen". In de mate evenwel dat de universiteiten handelden in hun betrekkingen met het personeel, maakte de Raad een onderscheid tussen de "vrije universiteiten naar traditionele opvatting" en de andere universiteiten: de eerstgenoemde hadden in dat rechtsverkeer een privaatrechtelijk karakter, de andere konden eenzijdig de individuele rechtstoestand van de personeelsleden vaststellen ⁵⁷.

De hoedanigheid van administratieve overheid, in de mate dat de vrije universiteiten optreden in de uitoefening van hun bevoegdheid om diploma's te verlenen, werd sindsdien meermaals bevestigd. Dit gebeurde t.a.v. handelingen van examencommissies m.b.t. de uitreiking, niet enkel van wettelijke diploma's ⁵⁸, maar ook van wetenschappelijke diploma's ⁵⁹, doch op dit laatste punt is de rechtspraak niet eensluidend ⁶⁰.

Onlangs heeft de Raad van State een stap verder gezet en, anders dan in de zaak Scheuermann, ook een handeling m.b.t. het statuut van het personeel van een vrije universiteit binnen het bereik van zijn annulatiebevoegdheid geacht. In het arrest Mersch van 24 maart 1989 was de Raad inderdaad van oordeel dat het personeelsbeleid een band vertoont met de verzekering van de openbare dienst die bestaat in het uitreiken van diploma's. Dat personeelsbeleid deelde daardoor meteen in de aard van de opdracht waarmee het een band vertoonde, zodat de universiteit ook bij de

(57) R.v.St., Scheuermann, nr. 19.776, 27 juli 1979. De bevoegdheid van de Raad van State t.a.v. handelingen van het L.U.C. i.v.m. het statuut van het personeel werd impliciet bevestigd door R.v.St., Lambert, nr. 26.739, 26 juni 1986.

(58) R.v.St., Franssens, nr. 21.467, 16 oktober 1981 (V.U.B.); R.v.St., Scholiers, nr. 26.183, 18 februari 1986 (UFSAL; impliciet). Zie ook R.v.St., Sole, nr. 31.971, 15 februari 1989 (U.L.B.).

De redenering welke steunde op de dwingende rechtsgevolgen verbonden aan de uitreiking van een wettelijk diploma, werd ook toegepast t.a.v. examencommissies van vrije instellingen van het secundair en het niet-universitair hoger onderwijs (R.v.St., Debaille, nr. 25.392, 29 mei 1985; R.v.St., D'Hulst, nr. 30.299, 14 juni 1988. Vgl., in andere zin, R.v.St., Bruwier, nr. 14.271, 1 oktober 1970).

(59) R.v.St., 24 juni 1986 (De Cree, nr. 26.712), T.B.P., 1987, 407 (K.U. Leuven).

(60) In andere zin dan het in de vorige voetnoot geciteerde arrest: Zie R.v.St., Farag, nr. 29.972, 4 mei 1988 (U.C.L.).

vaststelling en de toepassing van het personeelsstatuut als een administratieve overheid beschouwd werd ⁶¹.

In werkelijkheid vertoont de ganse activiteit van een universiteit een band met het uitreiken van diploma's. Het onderwijs is immers de belangrijkste opdracht van een universiteit, en domineert aldus het hele universitaire gebeuren, hoe belangrijk het onderzoek en de dienstverlening aan de gemeenschap ook mogen zijn ⁶².

Met name het disciplinair optreden tegen een student raakt rechtstreeks aan diens rechtspositie als gebruiker van de openbare dienst welke bestaat in de onderwijsverstrekking. Aldus vertoont zulk optreden een voldoende nauwe band met de uitreiking van diploma's, opdat het zelf ook geacht kan worden van een administratieve overheid uit te gaan.

In het licht van die recente rechtspraak, die weliswaar de cassatietoets nog niet doorstaan heeft ⁶³, moet dan ook besloten worden dat de Raad van State bevoegd is om kennis te nemen van beroepen tegen disciplinaire beslissingen van een academische overheid, zelfs van een vrije universiteit ⁶⁴.

2. Toetsingsmacht van de rechter.

15. De rechter bij wie een beslissing van een disciplinaire overheid aangevochten wordt, beschikt over een toetsingsmacht die zich uitstrekt tot alle aspecten van de wettigheid van de beslissing; over de opportuniteit van de genomen beslissing kan hij zich daarentegen niet uitspreken.

Dit betekent dat de rechter bevoegd is, enerzijds, om de disciplinaire maatregel te toetsen op zijn verenigbaarheid met de wet, de universitaire reglementen en de algemene beginselen betreffende de eerlijke behandeling van een zaak, en anderzijds, om na te gaan of die beslissing niet kennelijk onredelijk is ⁶⁵.

(61) R.v.St., 24 maart 1989 (Mersch, nr. 32.320), R. W., 1988-89, 1400.

(62) HOEFFLER, J., "L'attribution aux universités libres d'une parcelle de la puissance publique", *J.T.*, 1982, (629), 632, nr. 4.

(63) VERSTEGEN, R., "Rechtsbescherming in onderwijsverband. Nieuwe ontwikkelingen", R. W., 1988-89, (1396), 1396-1397, nr. 2.

(64) De vraag kan openblijven of dezelfde conclusie ook geldig is i.v.m. vrije onderwijsinrichtingen die geen universiteiten zijn. Volgens een arrest van de Raad van State van 1984 is dat niet het geval (R.v.St., Grandchamps, nr. 24.842, 21 november 1984). Het doortrekken van de redenering van het arrest Mersch, dat van latere datum is, zou tot het verlaten van die rechtspraak moeten leiden.

(65) I.v.m. het beroep tegen disciplinaire en andere beslissingen van sportverenigingen: vgl. LEMMENS, P., "Het beroep op de rechter in sportzaken", in *Sport en recht*, DE BECKER, A. (ed.), Brussel, 1986, (83), 95-102, nrs. 19-32.

Uit die laatste bevoegdheid volgt o.m. dat het de rechter toekomt te oordelen of de aangevochten beslissing berust op motieven die, wat de feiten betreft, in redelijkheid als bewezen en als juist beschouwd kunnen worden ⁶⁶.

Bovendien kan de rechter nagaan of de opgelegde sanctie in een redelijk evenredigheidsverband staat tot de regelmatig vastgestelde feiten ⁶⁷.

B. VORDERING TOT SCHORSING.

16. In afwachting van een eventuele uitspraak ten gronde kan een student reeds de schorsing van de tuchtsanctie vorderen.

Voor zover de vordering spoedeisend is, kan zulke vordering gebracht worden voor de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, zetelend in kort geding. Overigens is er een tendens in de rechtspraak om een intrinsieke urgentie aanwezig te achten telkens het recht op onderwijs in het geding is ⁶⁸.

Indien de tuchtrechtelijke beslissing met een annulatieberoep bij de Raad van State aangevochten wordt, zal het in veel, zoniet alle gevallen, ook mogelijk zijn bij de Raad een vordering tot schorsing in te dienen. Zulke vordering is immers ontvankelijk indien het beroep de schending van de artikelen 6, 6 bis of 17 van de Grondwet aanvoert (Artikel 17 van de wetten op de Raad van State.). Het hoeft geen betoog dat een geschil m.b.t. een beperking van het recht op onderwijs in aanmerking komt voor het aanvoeren van een op artikel 17 van de Grondwet gesteund middel.

CONCLUSIE.

17. Een tuchtreglement reflecteert in zijn formulering de tijdsgeest van het ogenblik.

Het tuchtreglement van de K.U. Leuven dateert van 1968, uit een tijd toen nieuwe structuren opgezet moesten worden en de inspraak van de studenten gestalte kreeg. Niettemin was de breuk met het verleden niet volledig: de continuïteit in de handhaving van orde en tucht werd integendeel, tot op zekere hoogte, nog gehandhaafd. Het tuchtreglement bevat dan ook een opsomming van verplichtingen en sancties, gecombineerd met een (nog schuchtere) erkenning van een aantal rechten van de verdediging.

(66) I.v.m. tuchtzaken in het onderwijs: zie aldus R.v.St., Rochet, nr. 18.207, 1 april 1977; R.v.St., 20 mei 1987 (Armanouss, nr. 27.973), *Rev. Rég. Dr.*, 1987, 424, met strijdig verslag eerste Aud. CHARLIER, P.

(67) Eveneens i.v.m. tuchtzaken in het onderwijs: zie aldus R.v.St., Brahim, nr. 26.068, 15 januari 1986; R.v.St., Pesch, nr. 26.749, 26 juni 1986.

(68) I.v.m. tuchtsancties in het secundair onderwijs: zie aldus Kort ged. Rb. Namur, 7 maart 1986, *Jur. Liège*, 1986, 347 met noot DERMAGNE, J.M.; Kort ged. Rb. Namur, 6 juni 1986, *Journ. Dr. Jeunes*, 1986, afl. 7, 4.

Sinds de goedkeuring van dat reglement hebben de individuele vrijheid en de emancipatie van de jongeren een steeds hogere waardering gekregen, met name binnen de universiteiten. De behoefte om de tucht op een opvallende en ingrijpende wijze te handhaven, is dienovereenkomstig verminderd.

Kennen de universitaire tuchtreglementen thans dan ook een eerder slimmerend bestaan, zij blijven toch levende instrumenten, die zich - in geval van effectieve toepassing - aan de noden van de tijd behoren aan te passen. Dit is mogelijk als de deontologische normen voldoende vaag zijn om geconcretiseerd te worden in het licht van de actuele leefgewoonten en sociale verhoudingen, en als de procedureregels ruimte laten voor eerbiediging van de geldende beginselen van een eerlijke behandeling van een tuchtzaak.

Het tuchtreglement van 1968 lijkt voldoende soepel om zulke evolutieve toepassing mogelijk te maken. Dat het ook enkele "oubollige" bepalingen bevat en een aantal procedurewaarborgen niet uitdrukkelijk formuleert ⁶⁹, is in dat perspectief slechts een mineur schoonheidsfoutje...

(69) JANSSENS, L., "De universiteit van de ontucht. Kongres Jura Falconis", *Veto*, 26 maart 1990, 3.